

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARI NUTQINI O‘STIRISHDA XALQ OG‘ZAKI IJODIDAN FOYDALANISH

Shodmonova Zebiniso Bahriddinovna

Navoiy viloyati Xatirchi tumanidagi 38-umumiy o‘rta ta’lim maktabi
1-toifali boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Nurillayeva Mehri Maxamqulovna

Navoiy viloyati Xatirchi tumanidagi 38-umumiy o‘rta ta’lim maktabi
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining nutqini rivojlantirish, nutqni rivojlantirishdagi xalq og‘zaki ijodining ahamiyati va roli haqida yoritilgan.

Kalit so‘zlar: nutq, xalq og‘zaki ijodi, qobiliyat, maqol, ertak, ijod, namuna, qobiliyat, rivojlantirish, muammo.

Abstact: This article describes the importance and role of folk art in speech development of elementary school students.

Key words: speech, folklore, ability, proverb, fairy tale, creativity, example, ability, development, problem.

Jahonda maktab yoshidagi bolalar ta’lim-tarbiyasi, ularning fikrlash jarayonini rivojlantirishga, nutqini o‘stirishga e’tibor qaratilmoqda. Jumladan, Janubiy Korea, Fransiya, Yaponiya, Germaniya kabi taraqqiy etgan davlatlar tajribasida maktab yoshidagi bolalarning jismoniy rivojlanishi bilan bir qatorda, tafakkur erkinligi, mustaqil fikrlashni shakllantirishga, o‘z fikrini ravon bayon etishiga jiddiy yondashadilar.

O‘zbekiston Respublikasining “Boshlang‘ich ta‘lim konsepsiyasi”da ko‘rsatib o‘tilganidek, boshlang‘ich ta‘lim bu ko‘p tomonlamali, maqsadga yo‘naltirilgan, bolani ta‘limning keyingi bosqichi - maktab ta‘limiga tayyorlovchi, jismoniy, ruhiy, individual va yoshga doir rivojlanishini ta‘minlovchi ta‘lim va tarbiya jarayonidir.

Badiiy adabiyot va xalq og‘zaki ijodiyotiga oid asarlar shu jumladan kichik folklorjanorlari (maqollar, matallar, topishmoqlar tez aytishlar, sanoq she‘rlar) bolalar nutqining ifodaliligini rivojlantirishning eng muhim manbalari hisoblanadi

Badiiy adabiyot va xalq og‘zaki ijodiyoti – bu inson hayotining birinchi yilidan boshlab unga hamroh bo‘ladigan san‘at turlaridir.

Xalq og‘zaki ijodi badiiy adabiyotning eng qadimiy shakllaridan biri sanaladi. Negaki, badiiy asarlar dastlab og‘zaki shaklda paydo bo‘lgan, og‘izdan og‘izga ko‘chib yurgan. Hech qanday vositalarsiz xalqning xotirasi tufayli davrlar osha avlodlarga yetib kelgani hamda kim tomonidan yaratilgani noma‘lum bo‘lgani uchun ham bunday asarlarga xalq og‘zaki ijodi namunalari deyilgan.

Boshlang‘ich sinfda shoir, yozuvchilarning o‘z tilidan o‘qigan asarlari yoki ular haqida boshqalar aytgan fikrlari magnit tasmasidan eshittirilsa yoki video tasmadan ko‘rsatilib, unga o‘qituvchi hikoyasi qo‘shilsa, darsning samaradorligi yanada oshadi. Masalan, 4-sinf O‘zbekiston Respublikasi Davlat madhiyasi aytilgach, A. Oripovning o‘zi aytgan “O‘zbekiston” she‘ri qo‘yib eshittirilishi mumkin.

Xalq og‘zaki poetik ijodidagi eng boy va rang-barang janrlardan biri ertaklardir. Xalq tomonidan yaratilgan ko‘plab ertaklarda bolalarning o‘ziga xos hayoti chetlab o‘tilmagan. Hatto, turli yoshdagi bolalar uchun juda ko‘p maxsus ertaklar yaratilgan. Ertakning muhim xususiyatlaridan biri uning hamisha xalq hayoti, kurashi tarixi, ruhiy olami, dunyoqarashi, urf-odatlar bilan chambarchas bog‘lanishi, insonlarga axloqiy va ma‘naviy yo‘ldosh bo‘lib kelishidadir. Ertaklar insonning ma‘naviy va jismoniy kuchiga ishonch ruhi bilan sug‘orilgan bo‘lib, ijobiy kuchlar tabiat va ijtimoiy hayotda o‘ziga dushman bo‘lgan kuchlarga qarshi kurashda doimo g‘olib chiqadi. Xalq ertaklarida ijtimoiy muhim masalalar odilona hal etiladi. Ertaklar sodda va tushunarli bo‘lgani uchun har qanday kitobxonga tez yetib boradi. O‘tmishda yaratilgan

ertaklardan xalqchilik kurashi o‘zining haqqoniy badiiy ifodasini topgandir. Xalqning kelajakka bo‘lgan ishonchi, adolatning adolatsizlik ustidan g‘labasi, yorug‘likning zulmatni yengishi, ozod va baxtiyor hayotga erishish g‘oyalari yorqin obrazlar orqali tasvirlangan.

Xalq ertaklari o‘z xususiyatiga ko‘ra bir necha turga bo‘linadi: hayotiy ertaklar, hayvonlar haqidagi ertaklar, sehri-afsonaviy ertaklar, ijtimoiy maishiy ertaklar.

Xalq ertaklarida el-yurtni o‘z qarog‘iday avaylab saqlovchi ajoyib qahramonlar ulug‘lanadi, ayollarning haq-huquqlari himoya qilinadi, uzoq masofalar yaqin qilinadi, kishilar xarakteridagi yaramas odatlar, noma’qul illatlar tanqid ostiga olinadi, mardlik, epchilik, dovyuraklik, mehnatsevarlik, halollik, vafodorlik, saxiylik g‘oyalari ulug‘lanadi. Ertakdan bolalar jamiyatning axloqiy asoslari va madaniy qadriyatlari to‘g‘risida ma’lumot olishadi. Ular ufqlarini kengaytiradi, nutq, xayol, tasavvurni rivojlantiradi. Ertaklar bolalarda axloqiy fazilatlarni, mehr-oqibatni, saxovatni, mehnatsevarlikni, rostgo‘ylikni rivojlantiradi.

Xulosa o‘rnida shuni ta’kidlash joizki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining nutqini os‘tirishda, ularni vatanparvarlik, mehnatsevarlik, o‘zaro hurmat ruhida tarbiyalashda xalq og‘zaki ijodining o‘rni va ahamiyati beqiyos.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. Ishmuxammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. T.: Iste’dod, 2008.
2. Yo‘ldoshev J.G‘, Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotgajoriy qilish. T., «Fan va texnologiya», 2008.
3. Tolipov O‘.Q., Usmonboeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari (o‘quvqo‘llanma). T.: «Fan» nashriyoti, 2006.
4. G‘afforova T., Nurullaeva Sh., Haydarova O. Boshlang‘ich sinflar uchun ona tili vao‘qishdan didaktik materiallar. –Toshkent: Ilm ziyo, 2004.